

VÉGVÁRIAK A XVII. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN A KÁRTÉTELI LISTÁK TÜKRÉBEN

A végvári vitéz és a vele foglalkozó szakirodalom is igen sokoldalú „szereplő” a magyar történelem és történetírás színpadán. Természetesen ebben központi szerepet kapott a katonák személyét övező dicsőség, amelynek „fejlődéstörténetét”, illetve a végváriak megítélését elemezte Nagy László,¹ aki Takáts Sándorig vezette vissza a „végbeli vitézek” életmódjának „romantikus” szemléletét.² Ugyanezen virtus irodalmi képét vázolta fel Bitskey István, Balassitól Zrínyi Miklósig.³ A történeti irodalom emellett kimerítően tárgyalta a vitézek és a végvári létforma⁴ egyéb aspektusait is: erkölcsiségét,⁵ egészségügyi helyzetüket,⁶ életkörülményeiket,⁷ a hadi létesítményeik működését,⁸ ellátásukat,⁹ portyáikat,¹⁰ mindennapi harcaikat,¹¹ taktikájukat,¹² rabságra kerülésüket,¹³ egyedi sorsokat¹⁴ és megélhetési lehetőségeiket egyaránt.¹⁵

¹ Nagy László: A végvári dicsőség nyomában. Budapest, 1978.; Nagy László: A végvári dicsőség virágkora és hanyatlása. In: Hagyomány és korszerűség a XVI–XVII. században. Szerk. *Petercsák Tivadar*. (Studia Agriensia 17.) Eger, 1997. 75–89. o. (A továbbiakban: Nagy 1997.)

² Nagy 1997. 75–76. o. Takáts Sándor történetiszemléletéről részletesen: *Tarkó Ilonka*: Takáts Sándor munkásságáról. In: Mindennapi élet a török árnyékában. Szerk. *J. Újváry Zsuzsanna*. (Khronosz, I.) Piliscsaba, 2008. 183–191. o.; *Czike Gábor*: Takáts Sándor szellemiségéről. In: Uo. 193–198. o.

³ *Bitskey István*: A vitézség eszményének változatai a XVI–XVII. század fordulójának magyar irodalmában. In: Hagyomány és korszerűség a XVI–XVII. században. Szerk. *Petercsák Tivadar*. (Studia Agriensia, 17.) Eger, 1997. 203–215. o.

⁴ Általánosságban: *Benczédi László*: Végváriak életviszonyai a XVII. században. In: Magyarországi végvárok a XVI–XVII. században. Szerk. *Bodó Sándor – Szabó Jolán*. (Studia Agriensia, 3.) Eger, 1983. 101–111. o.

⁵ Nagy László: A 17. századi végvári katonaság erkölcsi-politikai arculata. In: Magyar és török végváriak 1663–1684. Szerk. *Bodó Sándor, Szabó Jolán*. (Studia Agriensia, 5.) Eger, 1985. 87–95. o.

⁶ *Szabó Jolán*: A végvárok egészségügyi ellátottsága. In: Magyar és török végváriak 1663–1684. Szerk. *Bodó Sándor – Szabó Jolán*. (Studia Agriensia, 5.) Eger, 1985. 123–129. o.

⁷ „A XVI–XVII. századi magyarországi katonatársadalom kutatása során, a történettudomány a legújabb időkig nem fordított kellő figyelmet a vitézrend jogainak, kötelezettségeinek és életkörülményeinek vizsgálatára. Ezek tárgyalása és a források alapján történő feltárása azért is elengedhetetlenül fontos, mert így képet kaphatunk a végek és a velük érintkezők életéről, bepillantást nyerhetünk mindennapjaikba. Munkámban azt mutatom be, hogy a XVII. század második felében miként zajlott a végek hadainak élete, milyen volt a katonai szolgálat ebben az időszakban, illetve, hogy miben állt a végváriak gyakran emlegetett »régi szabadsága«. Mindezt a korabeli katonatársadalom jogi helyzetének összefoglaló vizsgálatán keresztül szemléltem.” *Vatai Gábor*: Élet a végeken. (A végvári katonaság XVII. századi életviszonyainak és jogállásának vizsgálata.) *A Tiszántúli Történetész Társaság Közleményei*, 4. (2009) 15–47. o. A szöveg interneten is elérhető: <http://tortenesz.extra.hu/kiadvany/kozlemenyek3.pdf>

⁸ *Csiffáry Gergely*: Végvárok és hadiipari létesítmények. In: Végvár és ellátás. Szerk. *Petercsák Tivadar – Berecz Máttyás*. (Studia Agriensia, 22.) Eger, 2001. 107–129. o.

⁹ *Czigány István*: A végvári katonaság ellátása 1672–1700. In: Végvár és ellátás. Szerk. *Petercsák Tivadar – Berecz Máttyás*. (Studia Agriensia, 22.) Eger, 2001. 53–65. o.

¹⁰ *Fenyvesi László*: Az igali portya és a körmendi kótyavetye balkáni tanulságai. In: Magyar és török végváriak 1663–1684. Szerk. *Bodó Sándor – Szabó Jolán*. (Studia Agriensia, 5.) Eger, 1985. 199–218. o.

¹¹ *Dóri Szilvia*: Békebeli csatározások. Végvári harcok Kiskomárom környékén 1651–1652-ben. In: Mindennapi élet a török árnyékában. Szerk. *J. Újváry Zsuzsanna*. (Khronosz, I.) Piliscsaba, 2008. 35–42. o.

Ugyanakkor az ilyen témájú feldolgozások általában mellőztek egy sajátos forrástípust, a kártételi jegyzékeket és jegyzőkönyveket.¹⁶ Ezek jellegzetessége egyfelől az, hogy egy adott pillanatban rögzítik a falusiak és végváriak sorsát: amikor áldozattá válnak. Legtöbbször csak a hódolt falvak, megölt, elhurcolt falusiak, illetve végváriak, továbbá az elrabolt állatok számát tüntetik fel. Néha azonban a járulékos körülmények is szerepelnek: pontosan hol, mikor, hogyan történt egy-egy különleges eset. Sőt, ritkán ugyan, de helyet kap egy-egy hosszabb narratív szöveg, rövid történet is valamely – a kortársak által emlékezetesebbnek gondolt – konfliktusról. Másfelől pedig főként az átlagemberrel, a „kisemberrel” foglalkoznak, így nem a jól adatolt elitkutatás, hanem a nem annyira részletezett hétköznapi struktúrák szintjére és színterére vezetnek. Ennél fogva ez a forrásbázis az anomáliát, illetve a kevésbé ismert társadalmi rétegeket írja le, így adalékokkal szolgálhat az eddigi eredményekhez, továbbá lehetővé teszi a korábbiaktól eltérő, más irányú mikrokatást, mélyfúrást is. Ennek megfelelően jelen írás célja néhány adalék hozzátétele – elsősorban – az „átlagkatona” életének, mindennapjainak leírásához e forrástípus „szemüvegén” át. Így a különböző végvárok katonáira vonatkozó források segítségével rajzolódik ki egy általános „életpálya-modell”, amelynek állomásai és sarkalatos pontjai: a kisebb-nagyobb mértékű vagyonosodás, a mindennapi veszélyek, rabságba kerülés és sarcfizetés, valamint a szolgálat közbeni halál.

¹² *Gecsényi Lajos*: A végvári harcok taktikája. (Török lesvetés Győr alatt 1577-ben.) In: *Scripta Manet. Ünnepi tanulmányok a 60. életévét betöltött Gerics József tiszteletére*. Szerk. *Draskóczy István*. Budapest, 1994. 165–175. o.

¹³ *Pálffy Géza*: A rabkereskedelem és rabtartás gyakorlata és szokásai a XVI–XVII. századi török–magyar határ mentén. *Fons*, 1997. 1. sz. (A továbbiakban: *Pálffy* 1997.) 5–79. o.; *Varga J. János*: Szervitorok katonai szolgálata a XVI–XVII. századi dunántúli nagybirtokon. (Értekezések a történeti tudományok köréből, 94.) Budapest, 1981. 86–139. o.; *Varga J. János*: Rabtartás és rabkereskedelem a 16–17. századi Batthyány–nagybirtokon. In: *Unger Mátyás emlékkönyv*. Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történészstanári működése emlékére, és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából. Szerk. *E. Kovács Péter, Kalmár János, V. Molnár László*. Budapest, 1991. 121–133. o.

¹⁴ *Bánkúti Imre*: Két katonáskodó nemes a XVII. században: Kisfaludy László és Miskey István. *Arrabona*, 15. (Győr, 1973) 257–271. o.; *Pálffy Géza*: Egy szlavóniai köznemesi família két ország szolgálatában: a budróci Budor család a XV–XVIII. században. *Hadtörténelmi Közlemények*, 115. (2002) 4. sz. 923–1007. o. (a szöveg interneten is elérhető: <http://www.magyarhuszar.hu/ketpogany/forras/budroci.pdf>); *Polgár Marianna*: Festetics Pál németújvári tiszttartó Batthyány Ádám szolgálatában (1636–1640). In: *Hagyomány és megújulás. Életpályák és társadalmi mobilitás a végvárok körében*. Szerk. *Berecz Mátyás, Veres Gábor*. (Studia Agriensia, 27.) Eger, 2008. 83–97. o.

¹⁵ *Szántó Imre*: A „vitézló rend” megélhetésének anyagi forrásai Zala megyében a 17. században. In: *Végvárok és régiók a XVI–XVII. században*. Szerk. *Petercsák Tivadar – Szabó Jolán*. (Studia Agriensia, 14.) Eger, 1993. (A továbbiakban: *Szántó* 1993.) 145–160. o.

¹⁶ Számos forráskiadvány jelent meg ezekből, bár főként a falusi sérelmekre vonatkozóan. De azért vannak kivételek, vö. *Komáromy András*: A kanizsai török rablásai 1630–1640. *Hadtörténelmi Közlemények*, 8. (1895) 79–92. o.; *Merényi Lajos*: A kanizsai végek történetéhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, 10. (1897) 2. sz. 259–265. o.; *Merényi Lajos*: Bars, Hont és Nógrád 1630-iki sérelmei a török végbelietektől. *Hadtörténelmi Közlemények*, 10. (1897) 3. sz. 448–451. o.; *Ráth Károly*: A Győr vármegyei hódoltságról. *Magyar Történelmi Tár*, 1860. 1–91. o.; *Ráth Károly*: Győr vármegyének 1642. évben észszerűt sérelmi jegyzőkönyve a török ellen. *Magyar Történelmi Tár*, 1860. 92–123. o.; *Kazinczy Gábor*: Adalékok a török-magyar kori beltörténethez. Hivatalos nyomozások a török adó és hódítások körül Borsodban a XVII. század I. felében. *Történelmi Tár*, 1859. (A továbbiakban: *Kazinczy* 1859.) 101–167. o.; Borsod vármegye adózása a török korban, 2005. A szöveg interneten is elérhető: <http://publikacio.uni-miskolc.hu/data/ME-PUB-41020/borsodadozas.pdf> (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

Teljesen kézenfekvő tény az, hogy a végvári közkatonák nem voltak gazdagok, illetve állandó veszély közepette éltek. Amint Szántó Imre – elsősorban a levelezések alapján vizsgálva a Kanizsa ellen vetett végházak katonáinak helyzetét – megfogalmazta: „A hihetetlen nyomorúsággal együtt járt aztán a fegyelmetlenség, a szabad legénykedés, a kóborlás és a fosztogatás. Ám a végváriak többsége nyomorban és szegénységben is helyén maradt, vállalva a nélkülözéseket.”¹⁷

Ugyanakkor voltak, akik mégis viszonylag jó anyagi helyzetben éltek, legalábbis egészen addig, amíg a török ellenfelek ki nem rabolták őket. A kártételi listák bejegyzései bár adatszerűek, néha mégis esetlegesnek tűnnek a vagyoni veszteségeket tekintetve. Hiszen nehezen hihető, hogy amikor a magyar vitézt kirabolták, csak a lovát vitték el, főként mivel van néhány kártételi lista, ahol egy-egy bejegyzés szerint például nyereggel együtt rabolták el az állatot. Tehát e kapcsán rögtön felmerül a kétely, hogy tényleg minden veszteség szerepel-e az alábbi összeírásokban. A forrás maga erre nem ad választ. De általános elv, hogy a kárvallottak érdeke volt, hogy mindent bediktáljanak (esetleg túlozzanak). Így saját érdeküknek megfelelően minden komoly elrabolt értéküket – ha a lószerszám nem volt túl értékes a lóhoz képest, akkor így kihagyhatták – lejegyeztették. Ráadásul a kárvallás körülményei sem mellékesek, hiszen például idénymunka alkalmával a mezőn nem nagyon volt veszíteni valójuk saját személyükön és az igavonó állaton kívül. Míg egy rajtaütés során a török portyázóknak gyorsan kellett elvinni, amit csak tudtak. Ezen megfontolások figyelembe vételével, az alábbi lista alapján annyi feltételezhető, hogy az itt

¹⁷ Szántó 1993. 154. o. A szerző tanulmányát nem véletlenül kezdte a kiskomári várvédők helyzetének leírásával, mivel ők panaszkodtak rossz sorsukról a legtöbbit. Ezt igazolja a számos kártételi lista is, amit „küldözgettek”: Illik Péter: Török dúlás a Dunántúlon. Szigetmonostor, 2010. 55–60., 75–78., 81–82. o.; Szvitek Róbert József: Kiskomárom végvár szerepe a dél-dunántúli védelmi rendszerben. PhD-disszertáció. A szöveg interneten elérhető: http://doktori.btk.elte.hu/hist/szvitekróbertjosef/diss_nem.pdf (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.) Ebben a kiskomáromi veszteségekre nézve a következő adatok szerepelnek: „Az állandóvá váló csetepaték során a Kanizsával szembeni végek jelentős veszteségeket szenvedtek. 1633–1637 között Pölöske, Kányavár, Bér, Szécsisziget, Kapornak, Lenti, Szentgrót, Egervár, Szentgyörgyvár, Egerszeg és Zalavár őrségéből 280 fő esett el, vagy került fogságba. A legnagyobb veszteségek azonban Kiskomárt érték. A katonák mellett családtagjaik sem voltak biztonságban. Egy-egy rajtaütés során az elhajtott állatok mellett, asszonyokat és gyerekeket is magukkal vittek a törökök. 1622 és 1640 között Komárból 141 fő került török rabságba, 20 főt pedig megöltek. További 17 embert szintén levágtak vagy elvittek a törökök. Az emberek mellett 1551 állatot is elhajtottak, a rabságból kiváltott 20 legény sarca pedig 8000 forintot tett ki.” (56. o.) és: „A kiskomáriak veszteségei: 1632: a kanizsai törökök 11 gyereket elvittek, 2 hajdút és 1 lovas levágtak, 25 marhát elhajtottak. 1633: a segesi törökök 47 ökröt és 4 lovat elhajtottak, 2 embert fogságba vetettek. 1634: 700 állatot (lovakat, ökröket és teheneket) elhajtottak, 4 katonát levágtak. 1635: a törökök 60 marhát és 90 ártányt elhajtottak. 1637: a vár megtámadásakor a majorokban talált marhákat 50 ártánnyal együtt elhajtották, és 3 asszonyt elvittek. 1638: megmaradt marháikat elvitték, 1 katonát és 1 leányt levágtak, 8 legényt elvittek. 1640: a kanizsaiak a rétről 3 gyereket elvittek, máskor a majorokról 4 ökröt és 2 lovat hajtottak el. A vetés idején 4 tehenet, 1 ökröt, 2 lovat és 1 embert elvittek.” (56. o., 326-os lábjegyzet) Kiskomárról elbeszélő források (levelezés) alapján végzett mikrokutatás még: Méhes Péter: Egy végvár hétköznapjai. Élet a kiskomáromi várban Túrós Miklós vicekapitány (1642–1658) leveleinek tükrében. In: Hagomány és megújulás. Életpályák és társadalmi mobilitás a végvárak körében. Szerk. Berecz Mátys – Veres Gábor. (Studia Agriensia, 27.) Eger, 2008. 213–228. o.

szereplő közkatonának és főrangúak, amennyi érték elvesztését bejelentették, „nagyjából” annyival biztosan rendelkeztek korábban.¹⁸ Ez persze nem sok információ, de a győri katonák kárai 1632–1641 között¹⁹ legalább némi betekintést engednek anyagi helyzetükbe:

Év	Károsult neve	Megölt (fő)	Elrabolt (fő)	A károsult elvitt állatai
1632	Laky Miklos ²⁰	21	-	3 ló
	Kiraly Janos	-	-	1 ló
	-	22 katona	-	-
1634	Nagy Lőrincz		2 szolgálója	2 ló
	Sebok Andras	-	-	4 tehén, 2 tulok
	Laky Miklos	1 ²²	3 ²³	252 juh
	Palfy Istvan ²⁴	-	-	250 juh, 16 borjas tehén, 1 marha
	Kallochay Mathe	-	2 szolgálója ²⁵	2 ló
	Bogardy György tizedes	-	1 szolgálója	6 ökör
	Herant István	-	-	4 ökör
Kranecz Matte	-	-	6 ökör	
1635	Feiervary Istvan	-	ő maga ²⁶	-
	Horvat Jakab	-	-	3 marha

¹⁸ A győri végváriak fizetlenségét hangsúlyozza: *Villányi Szaniszló*: Győr-vár és város helyrajza, erődítése, háztelek és lakossági viszonyai a XVI. és XVII. században. Győr, 1882. 102. o.

¹⁹ Teljes jelzete: MOL Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztrátúrája, Transylvania, A 98. 13. fasciculus. Az irat jelenlegi dobozszáma MOL Transylvania A 98. 8. doboz. Az 1011-es foliánál elszámolták, 1010 után 1111 következik, és innen folytatódik tovább. Én a helyes számozás szerint hivatkoztam, mögötte zárójelben szerepel az iraton szereplő folio szám. A táblázat adatai: MOL Transylvania A 9. 8. doboz, 1060–1063. (1161–1163.) fol. A személynevek betűhív átírásban, az összeírás sorrendjében szerepelnek. A lista fejléce szerint az 1627 és 1642 közötti károkat írták össze, azonban az első bejegyzés csak 1632-es. Feltételezhető, hogy előbb is történtek káresetek, amelyek nem kerültek bele ebbe a listába, pontosabban nem ebben a listában kerültek lejegyzésre.

²⁰ Egy érdekes epizód Laky Miklóssal kapcsolatban éppen 1632–1633-ból: „Itt lakott 1618–1622-ig a gyülekezet híres prédikátora s egyszersmind superintendens Pálházi Gönczy Miklós. 1624-ben templomot építenek, de Baboti Ferencz győri, később esztergomi kanonok a telket tőlök a megyei törvényszéken elperelvén, mint az ítéletben olvashatni, a fabrikát (így nevezték a prot. templomot) a hova akarják elvinni megengedtetett. Ez történt 1632. január 12-én. Hiába állott ellen Laky Miklós kivont karddal 1633. márcz. 16-kán, ezután egy szó sincs az iratokban a pataházi protestáns parochiáról.” *Ráth Károly*: A nagy-győri ág. evangélikusok egyházi és iskolai épülete. *Vasárnapi Újság*, 1866. 20. sz. 242. o. A szöveg interneten is elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/00637/pdf/00637.pdf> (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

²¹ Kitéve, hogy nincs adat.

²² Laky Miklos apja.

²³ Laky Miklos öccse, annak felesége és annak öccse.

²⁴ Vélhetőleg ugyanő szerepel később is, de itt egy „f”-el írták a vezetéknévét.

²⁵ Egyikük 250 forintot szabadult.

²⁶ 250 forintot szabadult.

Év	Károsult neve	Megölt (fő)	Elrabolt (fő)	A károsult elvitt állatai
1636	Kovach Istvan	-	1 szolgája	5 ló
	Lengiel Boldisar uram	-	felesége	-
	Vyzy [Visi] Nagy Pál seregbíró	-	kertésze ²⁷	-
	Bedeö Balas	-	ő maga ²⁸	-
	Bockor Geörg hajdú	ő maga	fia, Balas ²⁹	-
	Hantay Miklos	ő maga	-	-
	Hantay Gaspar	-	1 szolgája	-
1637	Lenty Janos és Nagy Pal	-	-	12 ökör
	Nagy Pal	-	1 szolgája	-
	Sorpa Istvan	-	-	17 ló
	Kun Laszlo	-	-	8 marha
1639	Iagachich Peter ³⁰	-	1 szolgája	2 ökör
	Bogardy Georgely	-	-	3 ökör
	Palfy Istvan	-	-	3 ökör
	Herant Istvan	-	-	3 ökör

²⁷ 200 forinton szabadult.

²⁸ 278 forinton szabadult.

²⁹ 320 forinton szabadult.

³⁰ Jagasich pályája részletesen is ismert: „Szapárynak a Magyar Kamarához történt távozása után Draskovich György püspök-főispán három jelöltje: Jagachich Péter, Szombath Szabó András, Szeghy János – közül Jagachich nyerte el a szavazatok többségét. Származását nem ismerjük, végrendeletében horvátországi rokonait említette. 1624-ben tűnt fel Győrben, mint püspöki kamarás. 1629-ben Dallos Miklós püspöktől szolgálataiért egy győri házat kapott. Néhány évvel később, mint lovas-tiszt bukkant fel. Felesége balogfalvai Siey Borbála. Az ő apai öröksége révén jutott egyes birtokrészekhez Koroncó és Szemere falvakban, illetve a Pokyak Rába menti falvaiban. 1632 óta visszatérő jelöltje volt a tisztújításoknak. Rövid alispánságát nagyívű végvári katonai pálya követte, amely a veszprémi főkapitányságig vezetett. Jagachich »elbúcsúztatása« alkalmával (1645-ben) a megye nemessége (»in presenti tumultuoso tempore«) nem talált alkalmas személyt az alispáni posztra, így Szombath Szabó András szolgabíró bízta meg a helyettesi – ez esetben mondhatnánk megbízott-alispáni – teendőik ellátásával.” *Gecsenyi Lajos*: Győr megye közigazgatása és tisztikara a XVII. században. *Levéltári Szemle*, 1988. 3. sz. 22. o. A szöveg interneten is elérhető: http://archivportal.arcanum.hu/levszem/a110910.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=LeveltariSzemle_38_1988&pg=0&l=hun (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

Év	Károsult neve	Megölt (fő)	Elrabolt (fő)	A károsult elvitt állatai
1640	Bognar Pal	-	ő maga, felesége, ³¹ fia	-
	Szokolchay Geörgy	-	ő maga	1 ló
	Kovach Benedek	-	ő maga ³²	1 ló
	Laky Miklos	-	2 szolgálja	340 juh
	Kis Andrasné fia Istok	-	1 szolgálja	14 marha
	Palfy Istvan	-	-	4 marha
1641	Birkes Janos hajdú	-	ő maga	-
	Feiér Istvan	ő maga	-	-
	Cicele Imre hajdú	ő maga	-	-
	Tott Pal	-	ő maga	-
	Feir Marton	-	Fia, Gyurko	-
	Zichy Istvan uram ³³	-	-	6 ökör
	Török Janos	1 szolga	1 szolga	38 ökör
	Horvat Geörgely tizedes	-	-	20 marha
	Palfy Istvan	-	-	42 marha, 6 ökör, 2 paripa
	Vinche Mihaly	ő maga	-	-
	Kayvachy Geörgely	-	ő maga	-
Enesey Balas	-	ő maga ³⁴	-	

A lista egészen gazdag, főrangú földbirtokos-katonákat is említ – valószínűsítve, hogy az elsőként 1632-ben feltűnő Laky (Laki) Miklos és az 1634-ben szereplő Palfy István³⁵ ugyanazok a személyek, akiknek jószágát 1639-ben, 1640-ben, illetve 1641-ben megrabolták.

³¹ Bognar Pal és felesége 540 forintot szabadult.

³² 250 forintot szabadult.

³³ Zichy István (1616–1693), 1638-ban a győri vár lovasságának parancsnoka, 1641-től a tatai vár kapitánya, 1646-tól pedig a győri vár vicegenerálisa. A győri katonák túlkapasáiról Zichy alatt, vö. *Gecsényi Lajos*: Katonák és polgárok a győri végvárbán a XVI–XVII. században. *Hadtörténelmi Közlemények*, 97. (1984) 4. sz. 664–684. o.

³⁴ 450 forintot szabadult.

³⁵ A kártételi lista nem jelez rangot. Ez azonban nem jelent önmagában semmit, mivel ebben következtelnek az összeírások. Például Korláth Ferenc esetében a sarclista nem jelzi, de a sarc összegéből lehet következtetni a magas rangra. Itt tehát gróf Palfy Istvánról (megh. 1646) van szó, aki 1626-tól 1644-ig az Érsekújvár és a bányavidéki végvárak főkapitánya volt. Vö. *Palfy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. (Minta egy készülő főkapitányi archontológiai és „életrajzi lexikonból”). *Történelmi Szemle*, 1997. 2. sz. 257–289. o. A szöveg interneten

Ráadásul Laki Miklós végrendelete rendelkezésre áll,³⁶ így itt lehetőség nyílik át-lépni a kártételi listák azon limitációját, miszerint csak egyetlen időpillanatba enged-nek betekintést. Hiszen ebből az 1648. április 9. datálású iratból meg lehet ismerni „eő Felsege louas renden léúő szolgálai”³⁷ anyagi helyzetét kirablása után. E szerint kilenc embernek tartozott, összesen hozzávetőleg 220 forinttal, emellett volt 8 Ft kintlévősége. Ezek megadására készpénzzel nem is rendelkezett, hanem tulajdonai eladásából rendelte megfizetni,³⁸ illetve a kedvezményezettekre is főként tárgyakat hagyományozott.³⁹ Ennek fényében az az 592 juh és 3 ló, amit Lakitól elvittek a törökök 1632 és 1640 között, igen komoly „érvágás” lehetett számára.

Emellett az is jól látható, hogy nemcsak a katonák szolgálait, hanem többször családtag-jait is elvitték a törökök. Ráadásul a többszöri megrablás alapján úgy tűnik, az oszmánok nagyon is jól tudták, kit kell kifosztaniuk. Összesen 45 eset szerepel, ami leszámítva az ismétlődéseket, 39 károsultat jelent. A 31 elraboltból kilencen szabadultak ki, összesen 2538 forinton, ami azt jelenti, hogy 29% szabadult, átlagosan 282 Ft sarcon. Továbbá a két kiemelkedően vagyonos végvári⁴⁰ mellett a többi károsultnak is volt – bár néha csak „pár” – állata, de azért nem álltak a nyomor küszöbén.

Mindenestre a fenti károk az „adok-kapok” kontextusában értelmezhetőek, azaz a török és a magyar fél hasonló módon, kölcsönösen okozott károkat egymásnak. Például 1633. július 11-én az Udvari Haditanács levelet küldött gróf Pálffy Istvánnak, hogy tiltsa meg a füleki, szécsényi, gyarmati és bujáki vitézeknek a törökökön való rajtaütéseket,⁴¹ 1634. június 17-i levelében⁴² Murcza budai pasa panaszkodott a magyar végváriakra, hogy Bács megyéből barmokat és lovakat hajtottak el. Éppen ez évben rabolták meg a törökök Pálffy jószágát is! (Vö. az 1. táblázattal.)

Nemcsak a végváriak anyagi javai, hanem személyük is állandó veszélyben volt, lényegében a vár falain kívüli útjuk vagy – mezei és „katonai” – munkájuk során bárhol, bármikor szabadságukat vagy életüket veszíthették, amelyre a pápai katonák 1624–1641 közötti esetei mutatnak példát.⁴³

is elérhető: http://epa.oszk.hu/00600/00617/00001/tisz97_2_palffy_geza.htm (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.) Valamint az sem kizárt, hogy jószágának Győr környékén bérelt volna legelőt. Erre vonatkozó adatról nincs tudomásom, bár van utalás Pálffy gazdasági kapcsolataira. Vö. *Várkonyi Gábor*: Pálffy István érsekújvári főkapitány és a váci Musta basa levelezése. In: Pálfiocvi v novoveku: vzostup vyznamneho uhorského šlachtického rodu: zborník z vedeckej konferencie, Bratislava 20. mája 2003. Szerk. *Anna Fundárková – Géza Pálffy*. 2004. 63–74. o.

³⁶ *Horváth József*: Győri végrendeletek a 17. századból II. 1631–1654. Győr, 1996. 146–148. o. (195. tétel.) A kötet következetesen „i”-vel és nem „y”-al írja Laki nevét, így ezt megtartottam.

³⁷ Uo. 146. o.

³⁸ Uo. 147. o. A „Nagy Geori ház”, a „Menfoi szőlő” és lovai voltak a legfontosabb eladandó tételek.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Vélhetőleg Jagasich és Zichy is komoly állatállománnyal rendelkeztek, azonban ez ebből a forrásból nem derül ki, mivel tőlük alig vittek el valamit. Azaz csak azt lehet tudni, hogy ők könnyen átvészelték ezeket a rablásokat. Ez a jelenség is utal a kártételi listák adatainak esetleges jellegére.

⁴¹ *Jedlicska Pál*: Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához (1401–1653) s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai. Budapest, 1910. 125. o. (245. levél.) A szöveg interneten is elérhető: <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2235> (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

⁴² Uo. 134. (255/j. levél)

⁴³ MOL Transylvanica A 98. 8. doboz, 1064–1065. (1164–1165.) fol.

Év	Megölt katona (fő)	Elrabolt katona (fő)	Egyéb	Káreset helye
1624	-	4	-	„Pápa alól”
	5	-	-	„tó mellől” ⁴⁴
	4	-	-	„Bakony szél[é]ben”
1629	2	-	-	„Pápa alatt”
	-	-	5 elvitt ló	„füves kertből”
1630	-	1	2 ló	„pápai mezőről”
	5	2	4 ló	„pápai mezőről”
1631	1	1	-	„tó mellől”
	7	4	4 ló, 2000 Ft	Szemerénél ⁴⁵
1632	1	1	6 ló	„pápai mezőről”
1633	-	2	6 ökör	„tó mellől”
1634	-	2	-	„pápai mezőről”
	-	4	4 ló	ism. ⁴⁶
1635	-	1	-	„pápai szőlők alól”
	-	6	1 malmot égettek el	ism.
	1	3	-	„pápai mezőről”
	1	ism. ⁴⁷	4 ló	„győri útban”
1637	1	2	-	„pápai malomból”
1641	2	3	-	Veszprém felé menet
Összesen:	30	36+ism.	29 ló, 1 malom, 2000 Ft	-

A pápai károkát rögzítő összeírás külön érdekessége, hogy nem is említi az 1626. márciusi tűzvészt, amelyben a vár nagy része leégett.⁴⁸

A raboskodásról és rabváltságról számos mértékadó tanulmány áll rendelkezésre, mint ahogy a kondói eset is ismert: „1631 karácsony üdnepe napja tájában az egri török vitézek zászlóval kiútván Abauj vármegyében lévő Gadna nevű falura, az lakosít kitarván belőle, az faluját megégették: az szendrei [szendrői] vitézek egyenlő akarattól

⁴⁴ Pápai tó.

⁴⁵ Győri-Szemere, „a pápai útban”.

⁴⁶ Ism. = a káreset helyszíne ismeretlen.

⁴⁷ Ism. = ismeretlen. Annyit tesz, hogy valamennyi áldozat volt, de nem írtak le konkrét számot.

⁴⁸ *Mithay Sándor*: Adatok a pápai vár épületegyüttesének rekonstrukciójához. *A Veszprém megyei múzeumok közleményei*, 16. (1982) 203. o. A szöveg interneten is elérhető: http://www.epa.hu/01600/01610/00016/pdf/vmm_16_1982_11_mithay.pdf (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

*utánok menvén*⁴⁹ [...] Borsod vármegye Kondó nevű falu határában belé kapván az török vitézekben, de az török vitézek sokasága miatt az keresztyén vitézek meggyőzöttetvén, némelyeket levágtanak, némelyeket pedig keserves rabságra vittenek. Azon az harcon vesztenek az szendrei vitézek negyvenötön.⁵⁰ Egy évvel később majdnem ugyanez történt. Akkor Ujlakot rabolták meg a törökök, a szendrei vitézek megint utánuk mentek, megint Kondónál csaptak össze a törökökkel, de a végeredmény ugyanígy gyászos lett, mivel most 35 embert veszítettek.⁵¹ Így a magyarok összesen 80 ember veszítettek,⁵² akik közül – az alábbi rablista tanúsága szerint végül 54-en tértek vissza sarcon, ami durván az elvittek kétharmada (67,5%). Kondó a summája alapján egyébként egy viszonylag kevésbé jelentős falu lehetett: 1641-ben arra panaszkodtak, hogy eredeti summájuk – hogy mikor hódoltak meg a törököknek, azt nem tudni – 15 Ft volt, amely 50 forintra ment fel apródonként, majd „tizedre állottak”, de emellett mindenféle „szolgáltatást” (pénzen kívül szinte bármi) kellett fizetniük, tehát így sem jártak jól.⁵³

Annál is inkább különleges az eset, hogy az átlag egy főre eső sarc durván 1100 Ft, ami szokatlanul magas.⁵⁴

<i>Név</i>	<i>Sarc összege forintban</i>
Korlat Ferenc ⁵⁵	14 ezer, két török rab (1500 Ft értékben)
Rakosi Szabo Janos	3500
Inarci Nagy Andras	2200
Olasz Janos	1200
Contra György deák	1000
Maga Sebestyén	600
Sapi Benedek	360
Bérzi Janos	350
Olasz Gergely	400
Horvat Miklos	300
Doboczi Albert	600
Nagyobbik Horvat Miklos	600

⁴⁹ Talán ez a „demokratizmus” magyarázza azt a jelenséget, hogy a listák néha említenek rangjelzést (pl. tizedes), de (fő)rangot (pl. Pálffy István, Zichy István, Laky Miklós, Jagasich Péter és Korláth Ferenc esetében) nem, azaz minden károsult egyenlő rangú: végvári vitéz. (Kiemelés tőlem: I. P.)

⁵⁰ *Kazinczy* 1859. 104. o.

⁵¹ Uo.

⁵² Az eset maga korábban is ismert volt, a sarcon visszajöttek száma és tételes váltságdíja nem. Vö. *Borovszky Samu*: Borsod vármegye története a legrégebbi időktől a jelenkorig. I. k. Budapest, 1909. 332. o. (A továbbiakban: *Borovszky* 1909.)

⁵³ Uo. 161. o.

⁵⁴ A neveket betűhív alakban adtam meg. Ezek az eredeti lista sorrendjében szerepelnek. A Kazinczy Gábor-féle kiadás a 105. oldalon Szűcs András (Szücz Andras) váltságdíjaként 660 forintot és egy puskát említ. Én az általam használt forrás (MOL Transylvanica A 98. 8. doboz, 725. fol. recto) 665 Ft-os adatát tüntettem fel.

⁵⁵ Alsóközlosai Korláth István szendrei főkapitány fia. *Borovszky* 1909. 332. o.

<i>Név</i>	<i>Sarc összege forintban</i>
Kresztes Janos	800
Kiraly Istok	700
Kigios Jakab	300
Czonka Balint	300
Borsodi Mihaly	430
Cotvor Peter	528
Kantar Mihaly	362
Szücz Andras	665
Kosma Mihaly	600
Czizmadia Mihaly	532
Rez György kétszeri sarca (!)	445
Varga Albert	600
Imre Mattias	400
Kardos Pal	425
Czák György	300
Olasz Ferencz	500
Lajos Janos	500
Vas Andras	450
Kisebbik Balogh Mihaly	400
Balogh Istok	335
Pap Tamas	450
Kis Mihaly	600
Kis Mihaly fia Kis Istok	200
Kalmar Lőrincz	600
Sepilaki Andras	2500
Nagyobbik Balogh Mihaly	2000
Korodi Janos	3000
Kassai Janos	600
Karoli Andras	512
Hatvani Andras két (!) szolgálja	800
Kis Andras	425
Nagy Istvan	4000
Rassandi Gaspar	800
Czák Georgi	600
Soliom Janos	400
Miké Istvan	500

Név	Sarc összege forintban
Szunyogh Gaspar szolgája Körösi Bernart	2200
Körösi Bernart bátyja Körösi Janos	1000
Uri György	800
Nagy Mihaly	1000
Barta Andras	900
Összesen: 54 fő	58 569 + 1500 Ft értékű rab = 60 069 Ft
<i>Egy főre eső átlag sarc</i>	<i>1112,38 Ft</i>

Az átlag mellett a sarcösszegek szórása is „látványos”: a legalacsonyabb 300 Ft-tól a legmagasabb 14 ezer forintig terjed! Vagyis a 60 069 Ft sarcból egy ember fizetett ki 15 500 forintot, és 53 ember pedig 44 569 forintot. Ebből a „maradékból” 11 fő fizetett 1 000 Ft vagy afölötti összeget, összesen 23 600 Ft-ot. Ez az jelenti, hogy a sarcösszegek alapján vélhetőleg az alacsony beosztású katonák voltak 42-en, és 20 969 Ft-ot fizettek, így az ő átlagos sarcuk hozzávetőleg 500 Ft (499,26). Ezek az összegek elsősorban a fogoly státuszától, rangjától és vagyoni helyzetétől függtek, azonban a kártételi listák erről már nem árulkodnak.⁵⁶

A végvári élet szükségszerű velejárója volt a halál. A kártételi listák általában a „levágták” kifejezéssel rögzítik a tényt. Mivel azonban nem volt séma vagy szabvány a conscriptók elkészítéséhez, így szerencsére rendelkezésre áll „bőbeszédűbb” jegyzék is, mint például a Komárom környéki halálesetek összeírása:⁵⁷

E mellett a forrás egy sajnos nem teljesen egyedi epizódot is lejegyez: „Anno 1646 esztendőben, *karácsonyi ünnepekben* az itten való katonák, kapitány uram levele nálok lévén, valami csavargókat kerestek Szomodra jutván, [a]mely Szomod szinten csak Tata tövében vagon. Az sambi [?] törökök azon Szomod nevű faluban rájuk ütettek, egyiknek ugyanott fejét vették, ötet rabságra vittek benne.”⁵⁸

A támadások és a veszteségek többek pusztá számadatoknál, tekintve, hogy mindennapos jelenségek voltak – nemcsak Komáromban és környékén –, amelyek a korabeli élet

⁵⁶ Az egyéni rabválság mellett csoportosra is akad példa, legalábbis falusiak esetében: az esztergomi, párkányi, hatvani és váci törökök az egyik rablás során 180 falusit vittek el, akik közül 120-an szabadultak, 1460 forintot. Egy főre ez átlagosan 12,16 forintot jelent, ami igen jutányosnak mondható, sőt, mintegy a kondói eset ellenpárja a sarcösszegek szempontjából. Így valamiféle sajátos példát mutat a „csoportos kedvezményre”, illetve arra, hogy a falusiak – itt jóval – kevesebbet értek, mint a végváriak. Ezen utóbbi esetben az emberrablás célja itt valószínűleg a „bűjtatott” adóztatás volt, hiszen a falusiaknak így rabválság címszóval kellett egy, a summájukon felül eső összeget befizetniük.

⁵⁷ Österreichisches Staatsarchiv (a továbbiakban: ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (a továbbiakban: HHStA), Turcica, Kt. 119., Konv. 2. 302–310. pag. A személyneveket betűhív átrásban adtam meg.

⁵⁸ ÖStA, HHStA, Turcica, Kt. 119., Konv. 2. 305. pag. A helyesírást és a központosítást modernizáltam, a nyelvi sajátosságokat („e”-zés) megtartottam. Kiemelés a szerzőtől. Hasonló esetet idéz *J. Újváry Zsuzsanna*, Félve, de gyűlölettel c. ismeretterjesztő cikkében: „[1639] Karácsony éjjelén azonban egy Vas megyei ikerfalu (Fölső- és Alsó-Sünyeg, ma Burgenlandban található) lakói éppen a »Szentegyházban« (a templomban) gyűltek össze, és dicsérték az urat, amikor a Kanizsa végvárában állomásozó török katonák – egyébként békeidőben – rájuk törtek: négyet – feltehetőleg azokat, akik ellenálltak – »levágtak«, 102 főt pedig elhurcoltak.” <http://fn.hir24.hu/itthon/2011/12/30/felve-de-gyulolettel/> (Az utolsó letöltés időpontja: 2012. október 29.)

és mentalitás szerves részét alkották. Bár több ilyen mély betekintésre lehetőséget nyújtó lista alig van, az bizonyosra vehető, hogy magyar végvárok környékén, és a hódoltsági peremvidéken is „normálisnak” számítottak az ilyen jellegű és végkimenetelű sérülések, halálesetek. Egy kuriózum jellegű kivétel – a Muraközben jegyezték le –, hogy egy fővajdát elraboltak és három emberét még ott helyben levágták. A vajda sorsa sem mindennapi: „az vajdát elevenen Kanisára vitték, ott kínozták, az sisakot tűzbe meghevítették, és olyan tüzesen a fejébe nyomták, mely kinek [a]miatt meg kellett halni[a].”⁵⁹

<i>Halás/sebesülés</i>	<i>Az áldozat(ok) neve</i>	<i>Az áldozat(ok) státusza</i>	<i>Körülmények</i>
„Fejét vették”	ism.	„egy [hajdú] legény”	rajtaütés során
„Fejét vették”	Salamon Janos	tizedes	rajtaütés a révnél
„Fejüket vették”	6	civil	a „Vág Dunán való révben” ütöttek
„Holt elevenen hagyták”	Sige Marthon	civil	Komárom elleni rajtaütés során
Megkínozták, megvakult	ism.	egy német „muskatéros”	a mocsai tónál rajta ütöttek, Budára vitték és ott megkínozták
„Meglőtték, által lőtték”	Janos ispán és Mori Jakab	civil	pénzt hoztak Győr felől
„Meglőtték, által lőtték”	Seley Ferenc	katona	ism.
„Megvagdalták”	Fejes György	katona	ism.
„Megvagdalták”	ism.	Rohonczky Jakab lovas hadnagy szolgája	ism.
„Megvagdalták”	ism.	jobbágy, „holdult ember”	ism.
„Megvagdalták”	ism.	katona	éjjeli rajtaütés során, a vár körül
„Nyilakkal leveldeztek, [...] által lőtték”	Halasi Mate	katona	a „Vág Dunán való révben” ütöttek

A kártételi jegyzékek a maguk realitásában rögzítik a számadatokat és néha a konkrét eseteket is, amelyek a számértékek hátterét képezik. Emellett ráirányítják a figyelmet e sajátos, az elbeszélő források mellett kissé mellőzött forrástípus értékére is. A történeti irodalom már lerombolta a végváriakról alkotott mitizált képet, illetve a kialakult sztereotípiákat, továbbá sokoldalúan elemezte a témát. Ugyanakkor ezen források alapján további lehetőség adódik – hacsak egy villanásnyi időre is – az egyéni sorsokra tekinteni, mégis statisztikai jelleggel.

⁵⁹ MOL Transylvanica A 98. 8. doboz, 1058. (1158.) folio recto.

PÉTER ILLIK

BORDER FORTRESS SOLDIERS IN THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY,
AS SEEN THROUGH DAMAGE LISTS

Summary

Border fortress soldiers are very versatile characters of Hungarian history and history-writing. This fact is due to the glory around the soldiers in the first place. The extensive literature on this topic has already explored the many times brusque reality behind this phenomenon, too: the soldiers' living conditions, their fights, their injuries, or even deaths etc. Historic literature relied mainly on narrative sources when discussing this topic. Therefore the available damage lists, the conscriptios, were left unexploited. These lists are characterized by a data-like feature, and by the fact that they record the life of fortress soldiers (and of villagers and town-dwellers) in a certain moment: when they become victims. That is when the Ottomans rob, kidnap or kill them.

The present paper takes a glimpse into the turning points of fortress soldiers with the help of these sources; it explores their property, their ransom, the circumstances of their injuries or their death. All this is done by selecting data from several damage lists, mainly from the 1630s and 1640s; and then, using statistics but highlighting also the unique phenomena, associates these data to the abovementioned major stages of fortress soldiers' lives.

PÉTER ILLIK

LES SOLDATS DES CONFINS MILITAIRES DANS LA PREMIÈRE MOITIÉ
DU 17^E SIÈCLE À LA LUMIÈRE DES LISTES DE DOMMAGES

Résumé

Auréolés de gloire, les soldats des confins militaires jouent un rôle important sur la scène de l'histoire et l'historiographie hongroises. Toutefois les nombreux études et ouvrages consacrés à ce sujet ont déjà révélé la rude réalité, entre autres, de leurs conditions de vie, de leurs luttes, de leurs blessures ou mort. La littérature historique a essentiellement fait appel aux sources narratives pour traiter ce sujet. Ainsi les listes de dommages (*conscriptio*) pourtant disponibles n'ont pas été exploitées. Leur particularité réside dans le fait qu'elles fournissent des données qui reflètent un seul moment du sort des soldats des confins militaires (ou des citadins ou des ruraux) : celui où ils deviennent victimes, autrement dit où les Ottomans les pillent, les capturent ou tuent. Cette étude examine les éléments décisifs de la vie de ces soldats à savoir leur situation patrimoniale, la rançon à payer en échange de leur liberté et les conditions de leurs blessures ou de leur mort. L'auteur a fait une sélection de données à partir d'un grand nombre de listes de dommages, issus surtout des années 1630 et 1640, qu'il associe aux événements mentionnés ci-avant des soldats dans un but statistique, mais également en insistant sur les phénomènes particuliers.

PÉTER ILLIK

SOLDATEN DER GRENZFESTUNGEN IN DER ERSTEN HÄLFTE
DES 17. JAHRHUNDERTS IM SPIEGEL DER SCHADENSLISTEN*Resümee*

Die Soldaten der Grenzfestungen sind sehr vielseitige Protagonisten in der ungarischen Geschichte und auf der Bühne der ungarischen Geschichtsschreibung. Natürlich spielte dabei der Ruhm eine zentrale Rolle, der die Person der Soldaten umgab. Die zahlenmäßig bedeutende Fachliteratur über das Thema hat bereits auch die sich dahinter versteckende, oft raue Wirklichkeit aufgedeckt: die Lebensumstände der Soldaten, ihre Kämpfe, Verletzungen, ihren Tod usw. Die historische Literatur rief in erster Linie die epischen Quellen bei der Behandlung der Frage zu Hilfe. So blieben die zur Verfügung stehenden Schadenslisten, Conscriptioenen nicht aufgearbeitet. Das Charakteristikum dieser ist, dass sie auf Tatsachen beruhen bzw. das Schicksal der Soldaten der Grenzfestungen (und der Dorf- oder Stadtbewohner) in einem einzigen Augenblick festhalten: als sie zu Opfern werden, das heißt, als sie von den Osmanen ausgeraubt, entführt oder getötet werden.

Die vorliegende Studie wirft mit Hilfe dieser Quellenart einen Blick auf die Schlüsselmomente des Lebens der Soldaten in den Grenzfestungen: ihre finanzielle Lage, das Lösegeld ihrer Befreiung, die Umstände ihrer Verwundung oder ihres Todes. Sie tut dies, indem sie die Daten zahlreicher Schadenslisten – insbesondere aus den 1630er und 1640er Jahren – sammelt und diese statistisch, aber doch individuelle Erscheinungen hervorhebend den wichtigsten, oben genannten Stationen im Leben der Soldaten zuordnet.

ПЕТЕР ИЛЛИК

ЗАЩИТНИКИ ОКОНЕЧНЫХ КРЕПОСТЕЙ В ЗЕРКАЛЕ РЕЕСТРОВ
ПО ВОЗМЕЩЕНИЮ УБЫТКОВ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 17 ВЕКА*Резюме*

Рыцари оконечных крепостей являются весьма многосторонними фигурантами на сцене венгерской истории и историографии. Разумеется, центральная роль в этом принадлежит славе, которой окружена личность воина. Многочисленная специальная литература на эту тему вскрыла также и кроющуюся зачастую за ней суровую действительность: условия жизни рыцарей, их бои, ранения, возможно даже и гибель и пр. При рассмотрении этого круга вопросов историческая литература призывает на помощь прежде всего повествовательные источники. И таким образом остаются не использованными в исследованиях имеющиеся в распоряжении реестры о возмещении убытков, конскрипции. Спецификой этих материалов является то, что они концентрируются на актуальных данных, то есть фиксируют судьбу бойцов (жителей) оконечных крепостей (и жителей деревень и городов), когда они становятся жертвами. То есть османцы ограбят, угонят или убьют их.

Настоящая работа с помощью такого типа источников помогает заглянуть в ключевые моменты жизни жителей оконечных крепостей: узнать их материальное положение, условия выкупа их из рабства, причины и условия их ранений и смерти. Исследователь осуществляет это таким образом, что собирает данные многочисленных реестров по возмещению убытков – главным образом от 1630 и 1640 годов – и в соответствии с их статистическим характером, но все же акцентируясь на их индивидуальном значении, упорядочивает их по главным, вышеназванным этапам жизни бойцов и жителей оконечных крепостей.